

การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดศิลปะงานแทงหยวก

Communication for Transmission of the Local Wisdom “Tang-Yuak”

อวยพร พานิช*

บทคัดย่อ

ในประเทศไทยมีศิลปะงานแทงหยวกมาแต่โบราณ แต่เยาวชนปัจจุบันน้อยคนจะรู้จักศิลปะดังกล่าวนี้ มีผลให้ศิลปะงานแทงหยวกใกล้จะสูญหายไปตามครูช่างแทงหยวกซึ่งนับวันจะหาผู้รู้ได้ยากและเหลือการสืบทอดศิลปะงานแทงหยวกอยู่ไม่มากนัก ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงการดำรงอยู่ของศิลปะงานแทงหยวกและการสื่อสารเพื่อการดำรงอยู่และการถ่ายทอดศิลปะงานแทงหยวก โดยกำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษาเฉพาะศิลปะงานแทงหยวกของช่างแทงหยวกใน ชุมชนปลายบาง จังหวัดนนทบุรีและชุมชนวัดจำปา เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานครเท่านั้น โดยผู้วิจัย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสาร การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึกครูช่างแทงหยวก จำนวน 5 คน และกลุ่มผู้รับสารจำนวน 30 คนจากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ผลผลการวิจัยพบว่า ศิลปะการแทงหยวกเป็นภูมิปัญญาของคนสมัยโบราณที่สืบทอดต่อกันมา โดยการนำเอาหยวกกล้วยซึ่งเป็นวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์สำหรับตกแต่งในงานมงคลและงานอวมงคลต่าง ๆ ในแต่ละท้องถิ่นก็จะมีความเป็นมาและเอกลักษณ์ของชิ้นงานที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยด้านการเรียนรู้ อิทธิพลจากสิ่งแวดล้อม และความเชี่ยวชาญเฉพาะตัวของครูช่างแทงหยวกแต่ละท่านศิลปะการแทงหยวกจะสามารถดำรงอยู่ต่อไปได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของศิลปะการแทงหยวก เช่น การเป็นมรดกตกทอดทางปัญญาของตระกูลและความเข้มแข็งของคนในชุมชน รวมถึงการสืบทอดโบราณราชประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนา ที่ทำให้ศิลปะแขนงนี้ยังคงดำรงอยู่ได้ ส่วนปัจจัยที่อาจทำให้ศิลปะการแทงหยวกสูญหายไปได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย และเทคโนโลยีที่มีความก้าวหน้า

การดำรงอยู่ของศิลปะการแทงหยวกและการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดศิลปะการแทงหยวกมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น หากต้องการอนุรักษ์ศิลปะการแทงหยวกให้สามารถดำรงอยู่คู่กับสังคมไทยก็จะต้องมีการถ่ายทอดผ่านการสื่อสารซึ่งก็มีหลากหลายรูปแบบ หากใช้สื่อบุคคลในการสื่อสารเพียงอย่างเดียวศิลปะการแทงหยวกก็มีโอกาสสูญหายไปตามกาลเวลาจำเป็นต้องใช้สื่ออื่นๆผสมผสานกับสื่อบุคคลโอกาสที่ศิลปะการแทงหยวกจะเป็นที่รู้จักก็มีโอกาสมากขึ้น

ผลการวิจัยจึงสอดคล้องกับตำราและงานวิจัยเรื่องการสื่อสารและเรื่องศิลปะพื้นบ้านหลาย ๆ เล่ม ตั้งแต่ นิยามศิลปะงานแทงหยวกที่ใช้ประดิษฐ์ทั้งงานมงคลและงานอวมงคล ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ การถ่ายทอดของผู้ส่งสารคือครูช่างแทงหยวก และผู้รับสารที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ที่สำคัญจึงอยู่ที่สื่อที่ครูช่างแทงหยวกเลือกใช้ในการเผยแพร่ นอกเหนือจากสื่อบุคคลคือครูช่างแทงหยวกเพียงสื่อเดียว

* รองศาสตราจารย์ คณบดีคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์

Abstract

The wisdom of “Tang-Yuak” has been in Thailand for many years. However, the youth has not been interested in this topic, as a result, this wisdom has currently been disappeared because there are not that many experts and most of them do not reach this wisdom to other people. Accordingly, the researcher has been interested to study in the wisdom of “Tang-Yuak” and its’ communication in order to retain and widespread the wisdom of “tang-Yuak”. Specifically, the scope of this research has been focused on the wisdom of “Tang-Yuak in the Plai-Bang community, Nonthaburi Province and Champa Temple community, Thalingchan district, Bangkok. By the way, the researcher has used the quality, information gathering, no participation observation and interview of the expert research’s technique. There are 5 experts and 30 audiences in this research. Finally, the researcher has concluded the final result.

It has been concluded that the wisdom of “Tang-Yuak” is the knowledge of the ancestor and has continuously inherited from generation to generation. People use the banana stalk as a material because it can be easily found in the village. It can be used both in an auspicious ceremonies and unauspicious ceremonies. There wisdoms are different from places to places because there are many factors of the knowledge, the environment and the skill of any expert. The survival of the wisdom of “Tang-Yuak” depends on many factors such as the knowledge in an expert’s family, the realization of people in the community and the succession of ancient traditions and religious ceremonies. On the other hands, the key factor to make this wisdom disappear mainly focuses on the difference of the period of time and the modern technology.

The survival of the wisdom of “Tang-Yuak” and the communication to teach the wisdom of “Tang-Yuak” have the close relationship. It is very hard to separate both of them. In order to keep the wisdom of “Tang-Yuak” survived in Thai’s society, the pass of acknowledge via media is the most important factor. However, this communication should be done in various kinds of media. It should not limit only personal media but other media should be integrated in order to keep the wisdom of “Tang-Yuak” survived.

บทนำ

ในอดีตก็มีการใช้สิ่งประดิษฐ์จากต้นกล้วยและใบกล้วยในงานพิธีกรรม เช่น งานโกนจุก การประดับซุ้มและที่สำคัญที่สุดใช้ประดับเชิงตะกอนงานเผาศพ ซึ่งจะเห็นได้จากการนำกากกล้วยมาประดิษฐ์แกะสลักลวดลายประดับซุ้มและเชิงตะกอน นั่นก็คือศิลปะงานแทงหยวก ตามการให้ความหมายของราชบัณฑิตยสถาน (2542) “การแทงหยวก” หมายถึง สลักกากกล้วยให้เป็นลวดลายประดับเชิงตะกอน

ในการเผาศพ เป็นการนำเอากากกล้วยมาทำให้เป็นลวดลายต่าง ๆ โดยใช้วิธีแทงด้วยมีดแทงหยวกใช้สำหรับงานประดับตกแต่งที่เป็นการชั่วคราว ตัวอย่างเช่น ประดับเบญจารดน้ำ ประดับร้านม้าเผาศพ ประดับจิตกาธาน

ในท้องที่จังหวัดนนทบุรีมีพื้นที่ส่วนหนึ่งติดต่อกับเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร (จังหวัดธนบุรีเดิม) มีการปลูกกล้วยหรือมีต้นกล้วยขึ้นเองตามธรรมชาติมากมาย เนื่องจากเป็นที่ลุ่ม มีคูคลองหลาย

สายทำให้ในอดีตศิลปะงานแทงหยวกของจังหวัดนนทบุรีมีชื่อเสียงไม่แพ้ท้องที่อื่นใด มีช่างแทงหยวกหลายสกุลทั้งที่เป็นช่างฝีมือของท้องถิ่นและได้รับอิทธิพลจากพื้นที่ใกล้เคียงในกลุ่มน้ำเดียวกัน เช่น ช่างสกุลวัดจำปา เขตตลิ่งชัน มีผู้พยายามรวบรวมศิลปะงานแทงหยวกและสกุลช่างแทงหยวกไว้หลายท้องที่ แต่ในเขตจังหวัดนนทบุรีและชุมชนใกล้เคียงยังไม่พบงานวิจัยหรือหนังสือเล่มที่กล่าวถึงศิลปะงานแทงหยวกและการถ่ายทอดงานแทงหยวก อีกทั้งเยาวชนในสถานศึกษาในจังหวัดนนทบุรีแทบจะไม่มีใครรู้จักศิลปะดังกล่าวนี้ มีผลให้ศิลปะงานแทงหยวกใกล้จะสูญหายไปตามครูช่างแทงหยวกซึ่งนับวันจะหาผู้รู้ได้ยากและเหลือการสืบทอดศิลปะงานแทงหยวกอยู่ไม่มากนักในจังหวัดนนทบุรี นี่จึงเป็นสาเหตุที่มาแห่งการวิจัยเรื่องการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดศิลปะงานแทงหยวกในจังหวัดนนทบุรีและชุมชนใกล้เคียง เพื่อเก็บข้อมูลวิธีการประดิษฐ์ และลวดลายงานแทงหยวก รวมทั้งการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดกระตุ้นให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ในจังหวัดนนทบุรีและท้องที่ใกล้เคียง หันมาสนใจรับรู้และถ่ายทอดศิลปะงานแทงหยวกนี้ เพื่ออนุรักษ์ศิลปะที่มีคุณค่านี้ไว้ให้อยู่คู่กับพิธีกรรมในสังคมไทย และอาจพัฒนาเป็นงานศิลปะแขนงใหม่ที่สร้างสรรค์ขึ้นให้เป็นศิลปะที่มีคุณค่าของสังคมไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นไปเพื่อศึกษาการดำรงอยู่ของศิลปะงานแทงหยวกของช่างแทงหยวกในชุมชนปลายบาง จังหวัดนนทบุรี และชุมชนวัดจำปา เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร และเพื่อศึกษาการสื่อสารเพื่อการดำรงอยู่และการถ่ายทอดศิลปะงานแทงหยวกของทั้ง 2 ชุมชนด้วย ซึ่งผลการศึกษาสามารถนำไปใช้เผยแพร่ นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับศิลปะการแทงหยวกในพื้นที่กรุงเทพฯ และนนทบุรี ให้แก่เยาวชนและคนรุ่นต่อไป และใช้เป็นแนวทางในการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดศิลปะและภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยแขนงอื่น ๆ ได้ เพื่อเป็นการช่วยให้ภูมิปัญญาเหล่านั้นยังคงดำรงอยู่ต่อไปได้

วิธีการวิจัย

ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยอาศัยการเก็บข้อเอกสารจากตำราและงานวิจัยต่าง ๆ ข้อมูลในสื่อออนไลน์ และการลงพื้นที่ติดต่อสัมภาษณ์เชิงลึกครูช่างแทงหยวกจำนวน 5 คน ซึ่งคัดเลือกโดยวิธีการคัดเลือกแบบบอกล้อม (Snowball Sampling Technique) เพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึกตามแนวคำถามที่ตั้งไว้ ดังนี้

1. นายบุญชู แก้วเหลือง
(ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ช่างแทงหยวกชุมชนปลายบาง นนทบุรี)
2. นายสมภัทร ปิ่นเย็น
(ครูภูมิปัญญาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนปลายบาง นนทบุรี)
3. นางสุปราณี หลักคำ
(ผู้อำนวยการศูนย์ศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชพฤกษ์ นนทบุรี)
4. นายทวีศักดิ์ หว่างจันทร์
(ผู้สืบสกุลครูช่างแทงหยวกกลุ่มช่างวัดจำปา ประชานชุมชนวัดจำปา เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร)
5. นายไพฑูรย์ หว่างจันทร์
(ผู้สืบสกุลครูช่างแทงหยวกชุมชนวัดจำปา เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร)

จากนั้นจึงจัดการสาธิตถ่ายทอดกิจกรรมศิลปะงานแทงหยวก และเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเยาวชนและผู้สนใจเข้ารับการถ่ายทอดศิลปะงานแทงหยวกอีก 2 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มเยาวชนและคนภายในชุมชนซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ในชุมชนใกล้ชิด หรือเป็นลูกหลานครูช่างแทงหยวก เป็นผู้รับการถ่ายทอดศิลปะงานแทงหยวก ชุมชนปลายบาง นนทบุรี และชุมชนวัดจำปา กรุงเทพมหานคร
2. กลุ่มเยาวชนและคนภายนอกชุมชนผู้สนใจศิลปะงานแทงหยวกชุมชนปลายบาง นนทบุรี และชุมชนวัดจำปา กรุงเทพมหานคร

เมื่อรวบรวมข้อมูลแล้วจึงการวิเคราะห์ข้อมูลทำโดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่างๆ การสังเกต การจดบันทึก การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสัมภาษณ์

กลุ่มมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ แบบอุปนัย (analytic Induction) โดยใช้การบรรยายแบบพรรณนา

ศิลปะการแทงหยวกกับวัฒนธรรมท้องถิ่น

ความเป็นมาของศิลปะการแทงหยวกในชุมชนแต่ละชุมชนไม่เหมือนกัน สำหรับชุมชนวัดจำปา เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ลักษณะงานแทงหยวกของกลุ่มช่างวัดจำปาในสมัยโบราณยังมีลักษณะเป็นแบบที่ชาวบ้านสามัญนิยมกัน โดยใช้การแทงหยวกประดับด้วยเครื่องสดเป็นลวดลายดอกไม้ ผลไม้ แต่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 มีชาวพระนครอพยพมาอยู่อาศัยแถบฝั่งธนฯ เป็นจำนวนมาก ซึ่งหนึ่งในนั้นคือครอบครัวของหลวงวิวัฒน์ศิลป์ (ด่วน ยุวะพุกกะ) ซึ่งเป็นช่างในวังหลวง ก็ได้อพยพมาอาศัยอยู่ในย่านชุมชนวัดจำปา จึงเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และผสมผสานกันระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับศิลปะการแทงหยวกแบบงานพระราชสำนัก จึงเกิดเป็นเอกลักษณ์ในงานของกลุ่มช่างวัดจำปา ทั้งในด้านของลวดลายและด้านขนบวิธีในการสร้างภาพและเรื่องราวของการวางเครื่องประดับหยวก

ส่วนชุมชนปลายบาง นนทบุรี คนในท้องถิ่นก็มีความผูกพันใกล้ชิดกับวัดเป็นอย่างมาก เมื่อวัดใดมีงานก็มักจะมีการแทงหยวกอยู่เสมอจนเป็นเรื่องปกติ แต่เดิมงานแทงหยวกนั้นถือเป็นงานในวัด เนื่องจากพระสงฆ์จะเป็นผู้จัดทำ และแต่ละวัดก็จะมีศาลาที่สร้างขึ้นเพื่อใช้แทงหยวกโดยเฉพาะ ศิลปะการแทงหยวกจึงเป็นเรื่องที่พบเห็นได้ง่ายและเป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลายสำหรับย่านนี้ในอดีต ในช่วงต่อมาช่างแทงหยวกก็มีการเปลี่ยนแปลงมาเป็นชาวบ้านในท้องถิ่นที่มีฝีมือที่เป็นผู้จัดทำ เมื่อใดที่วัดใดมีการจัดงานก็จะระดมช่างฝีมือจากวัดต่าง ๆ มาร่วมมือกันแทงหยวกและประกอบหยวก โดยลวดลายที่นิยมแทงหยวกก็เป็นลายพื้นฐานทั่วไป ส่วนลวดลายเครื่องสดที่นำมาประกอบก็เป็นผลไม้และดอกไม้ ซึ่งใช้ประกอบได้กับงานทุกประเภท ปัจจุบันนี้ การสัญจรทางน้ำไม่เป็นที่นิยมแล้ว อีกทั้งวัดต่าง ๆ ก็ได้รื้อถอนศาลาแทง

หยวกออกไปหมดแล้ว ศิลปะการแทงหยวกก็ไม่ได้รับความนิยมเหมือนในสมัยอดีต ส่วนช่างฝีมือที่ทำการแทงหยวกได้ก็มีจำนวนน้อยลงมาก ศิลปะการแทงหยวกแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1. การแทงหยวกประกอบเครื่องสด เป็นการแทงหยวกประดับด้วยผักและผลไม้ที่แกะสลักเป็นลวดลายต่าง ๆ แต่การแกะสลักเครื่องสดเพื่อประดับหยวกจะมีความแตกต่างจากการแกะสลักผักผลไม้ที่พบกัน เนื่องจากมีพื้นฐานมาจากงานช่างไม้ ช่างแกะสลักจะคิดค้นประดิษฐ์อุปกรณ์ที่ใช้สลักให้ได้ลวดลายตามต้องการในระยะเวลาอันรวดเร็ว เช่น การนำกระบอกไฟฉายมาตัดแปลงเป็นส้อม เพื่อแกะสลักเป็นเกล็ดมังกร หรือการใช้ก้านร่มตัดให้ปลายเฉียงแหลมนำมาใช้ในการแกะสลักเป็นเกสรดอกไม้ เป็นต้น

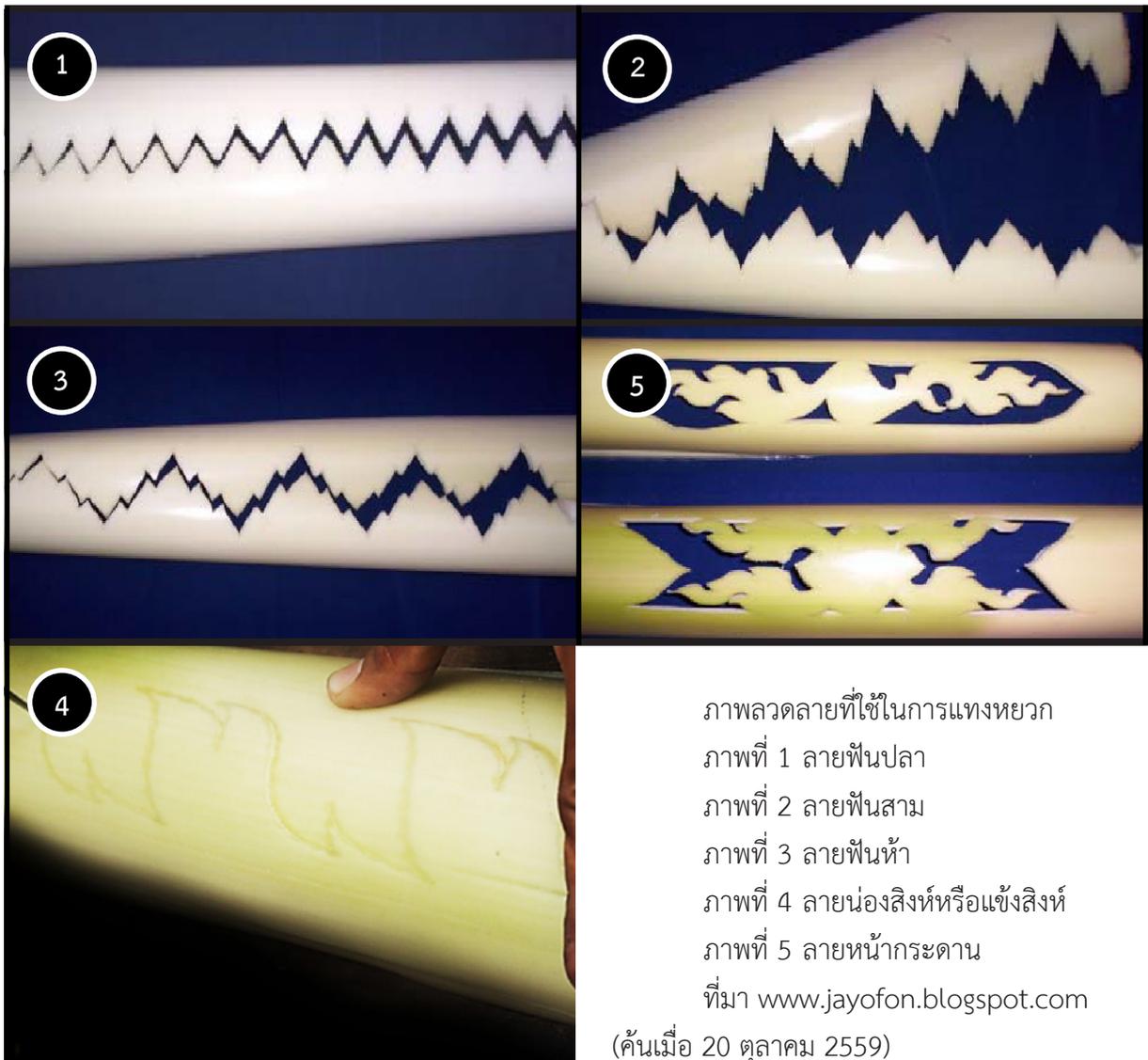
2. การแทงหยวกประกอบเครื่องถมเป็นลักษณะของการแทงหยวกแล้วประดับตกแต่งด้วยเครื่องถม หรือเครื่องประดับที่ทำด้วยการนำผักหรือผลไม้ เช่น ฟักทอง มาฝานเป็นแผ่นบาง ๆ แล้วกดให้เป็นลวดลายโดยใช้แม่พิมพ์ ดังนั้นเครื่องถมที่กดจากพิมพ์ออกมาจะมีลักษณะเหมือนกันและขนาดเท่ากัน หากไม่มีการเปลี่ยนแม่พิมพ์ เกิดความเป็นระเบียบสวยงาม

3. การแทงหยวกฉลุลาย มีลักษณะเป็นการเน้นลวดลายที่สลักบนหยวกให้เด่นชัด ด้วยการนำกระดาษอังกฤษที่มีลักษณะมันเงา แวววาว สีสนสวยงาม มาวางซ้อนบนกาบกล้วย จากนั้นจึงนำกาบกล้วยที่ฉลุลายมาวางทับลงไปอีกที จะทำให้ลายที่ฉลุไว้มีความสวยงามโดดเด่นขึ้นมา การแทงหยวกฉลุลายแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะด้วยกัน ลักษณะแรกเป็นการฉลุลายแล้วนำส่วนเกินออกไป ยกตัวอย่างเช่น หากต้องการเน้นรูปคน ก็ฉลुरुูปคนบนกาบกล้วย แล้วแกะส่วนรอบ ๆ ออก ส่วนอีกลักษณะหนึ่งจะตรงกันข้ามกันคือ หากต้องการเน้นรูปคน ก็สลักส่วนที่เป็นรูปคนออก เมื่อนำกระดาษอังกฤษมาวางซับลายไว้ด้านหลังกาบกล้วยที่ฉลุ ลายรูปคนก็จะมองเห็นได้ชัดเจนตามที่ต้องการ

4. การแทงหยวกประกอบการเขียนลายเป็นงานแทงหยวกลักษณะที่ใช้การเขียนภาพลงไปบนกาบกล้วย แต่ช่างที่ทำต้องมีเทคนิคในการทำให้สีติดบนกาบกล้วยที่ลื่นและเป็นมันให้ได้ ซึ่งเทคนิคดังกล่าวคือการใช้น้ำสบู่ซึ่งมีความเป็นด่างมาช่วย แต่งานลักษณะนี้ไม่สามารถพบเห็นได้แล้วในปัจจุบัน เนื่องจากช่างที่ทำได้จะต้องเป็นทั้งช่างเขียนลายไทย

ช่างแทงหยวก และช่างแกะสลักด้วย ซึ่งหากได้ยากยิ่งในปัจจุบัน

ในการแทงหยวกนิยมตั้งแต่สมัยโบราณนิยมใช้ลายไทย อาจมีการประยุกต์ลายขึ้นมาใหม่บ้าง แต่ก็ยังคงยึดความอ่อนช้อยของลวดลายแบบไทยเอาไว้ โดยลายที่ใช้มีดังต่อไปนี้

ภาพลวดลายที่ใช้ในการแทงหยวก
 ภาพที่ 1 ลายฟันปลา
 ภาพที่ 2 ลายฟันสาม
 ภาพที่ 3 ลายฟันห้า
 ภาพที่ 4 ลายน่องสิงห์หรือแข้งสิงห์
 ภาพที่ 5 ลายหน้ากระดาน
 ที่มา www.jayofon.blogspot.com
 (ค้นเมื่อ 20 ตุลาคม 2559)

1. ลายฟันปลา หรือลายฟันหนึ่ง เป็นลายที่มีปลายยอดแหลมเรียงต่อเนื่องกันไปตลอดความยาวของพื้นที่ ถือเป็นลายแรกในการเรียนรู้ของช่างแทงหยวกที่จะต้องทำได้

2. ลายฟันสาม มีลักษณะคล้ายลายฟันปลา แต่มีขนาดใหญ่กว่า และมีการเพิ่มรอยหยักด้านข้างอีกข้างละหนึ่งหยัก เมื่อนับรวมกันจะมียอดปลาย

แหลมสามยอด เป็นอีกลายหนึ่งที่นิยมใช้กันทั่วไปนุกท้องถิ่น ขนาดของลายฟันสามโดยทั่วไปจะกว้างประมาณ 8 เซนติเมตร และสูงประมาณ 7 เซนติเมตร

3. ลายฟันห้า มีลักษณะคล้ายกับลายฟันสาม แต่ยากกว่า โดยจะต้องเพิ่มยอดอีกข้างละหนึ่งหยัก เมื่อนับรวมยอดแหลมทั้งหมดจะได้เป็นห้ายอด ลายฟันห้ามีขนาดใหญ่กว่าลายฟันสามเล็กน้อย คือกว้าง

ประมาณ 8-9 เซนติเมตร และสูงประมาณ 8 เซนติเมตร

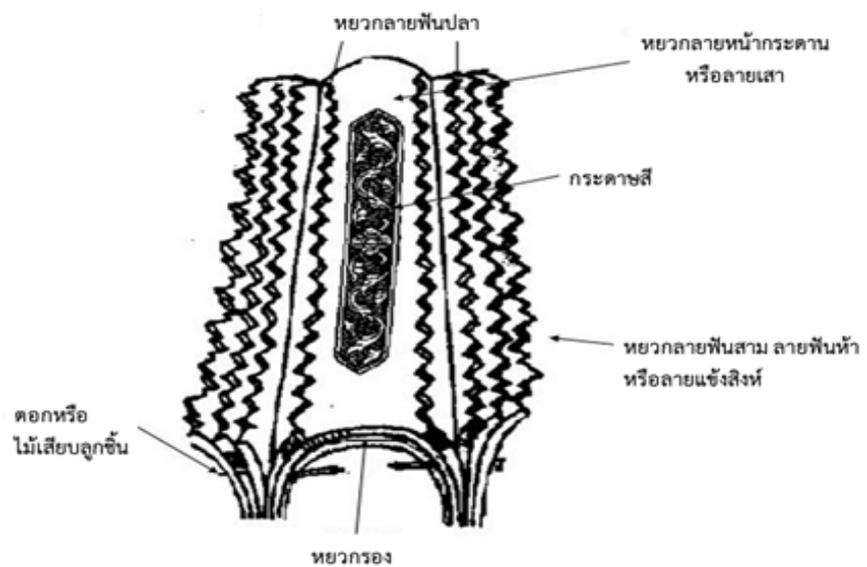
4. ลายน่องสิงห์หรือแข้งสิงห์ เป็นลายที่นิยมใช้ประกอบส่วนเสาในทุกท้องถิ่นที่มีการแทงหยวก ความยากของการแทงลายน่องสิงห์คือต้องให้ทั้งสองด้านเท่ากัน ลายน่องสิงห์เป็นลายตั้งประกอบเสาด้านซ้ายและด้านขวา ในหยวก 1 อันเมื่อแทงเป็นด้านขวา หากแยกออกจากกันก็จะได้งานที่เป็นด้านขวาเหมือนกันทั้ง 2 ชั้น ดังนั้นจึงต้องแทงด้านซ้ายอีกครั้งหนึ่งเพื่อใช้ประกอบกันด้วย

5. ลายหน้ากระดาน คือลายที่มีการพัฒนามาจากลายพื้นฐานที่แทงขึ้นให้เกิดลวดลายนำไปปิดทับบนแผ่นผนังของการประกอบหยวก มีลักษณะการแทงลงบนกาบกล้วยให้เกิดเป็นช่องของลวดลาย โดยไม่แยกออกจากตัวกาบกล้วยจะเกิดลายติดอยู่บนกาบกล้วย และจะเกิดช่องแสงหรือช่องว่าง ส่วนใหญ่ลวดลายที่ได้นั้นมีแนวคิดและรูปแบบมาจากธรรมชาติ

6. ลายเสา เป็นลายที่อยู่ตรงกลางเสา เป็นลายที่มีความสำคัญเนื่องจากทำยาก เช่นเดียวกับลายหน้ากระดาน จะมีการออกแบบลวดลายแตกต่างกันไปแต่ละบุคคล ลวดลายที่ช่างแทงหยวกนำมาประดิษฐ์เป็นลายเสา ได้แก่ ลายเครือเถาต่าง ๆ ลายดอกไม้ต่าง ๆ หรือจะแกะสลักเครื่องสดปั่นลายสัตว์ต่าง ๆ มาประกอบ เช่น สัตว์หิมพานต์ มังกร นก ผีเสื้อ เป็นต้น

7. ลายกระจัง เป็นลายที่ใช้ประกอบกับลานพินสามและลายพินปลา แต่ไม่นิยมนำไปประกอบเป็นส่วนฐาน เนื่องจากลายกระจังมีลักษณะเป็นลายแบบบัวคว่ำ จะนิยมใช้กับส่วนรัดเกล้าหรือหลังคาเท่านั้น ซึ่งลายกระจังมีหลายประเภทด้วยกัน ได้แก่ กระจังรวน กระจังปฏิญญาฯ กระจังใบเทศ

ขั้นตอนการแทงหยวกเริ่มต้นจากเตรียมหยวกกล้วยตานีที่ปลูกในที่ร่ม คัดเลือกต้นที่มีขนาดเหมาะกับการใช้งาน เมื่อตัดแล้วลอกกาบออกทีละชั้นแล้วก็ควรเช็ดผิวกาบกล้วยให้สะอาดก่อนนำมาใช้งาน ก่อนฉลุลายให้นำกาบกล้วยที่มีขนาดเท่า ๆ กันมาวางซ้อนกัน แล้วตัดหัวท้ายให้เท่ากัน รวมถึงตัดตกแต่งขอบส่วนที่ใช้ไม่ได้ออก แล้วจึงลงมือฉลุลาย ผู้แทงหยวกจะต้องกำด้ามมีดไว้ในมือให้มั่นคง ปักคมมีดให้ตั้งฉากกับหยวก เพื่อให้เวลาแทงลายจะได้ตรง ไม่เบี้ยว และช่วยให้จังหวะและลายที่แทงเท่ากัน การแทงลายควรเริ่มจากจุดใดจุดหนึ่งของลายแล้วแทงต่อไปอย่างต่อเนื่อง ยกข้อมือขึ้นลงสลับกันไปตลอดชั้นหยวกจนจบลาย แต่ต้องไม่ยกมีดขึ้นจากหยวกจนกว่าจะแทงจบลายที่ออกแบบไว้ ผู้แทงหยวกสามารถตกแต่งหยวกเพิ่มเติมได้จาก “การแรลาย” คือการใช้ปลายมีดแรลายกรีดลงบนผิวของหยวกเบา ๆ พอให้เป็นรอย จากนั้นจึงใช้แปรงหรือพู่กันชุบสีแล้วทาเข้าไปในรอยที่กรีด เมื่อระบายสีเสร็จแล้วช่างแทงหยวกจะใช้ผ้าชุบน้ำลูบไปบนลาย หรือใช้ “การซับลาย” ซึ่งเป็นการใช้กระดาษสีตักแต่งให้ลายหยวกกล้วยสวยงามขึ้น เหมาะใช้กับลายฉลุโปร่ง โดยแกะตัวลายออกเพื่อใช้กระดาษสีสอดไว้ด้านหลังของลายที่ฉลุนบนหยวกกล้วย แล้วจึงนำหยวกที่สลักทั้งหมดมาประกอบเป็นลายชุด ดังภาพ

ภาพหยวกที่ประกอบเป็นลายชุด

ดัดแปลงจาก หลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่องการแกะสลักหยวก, ม.ป.ป. หน้า 15

เมื่อประกอบหยวกเป็ล่ายชุดแล้วก็นำมาประกอบรวมกันเป็นบุษบกเพื่อนำไปใช้งาน การแทงหยวกประกอบเป็นบุษบกเป็นการจำลองเขาไกรลาสหรือเขาพระสุเมรุ ซึ่งตามคติในศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนา ถือว่าเขาพระสุเมรุเป็นภูเขาลึกของโลก ตั้งอยู่จุดศูนย์กลางของจักรวาล ดังนั้นการประกอบหยวกเพื่อจำลองเขาพระสุเมรุจึงต้องมีขนบวิธีการปฏิบัติตามธรรมเนียมโบราณ เริ่มต้นการสร้างงานด้วยการแกะสลักเครื่องสดเป็นลวดลายที่ใช้ในการประดับ เช่น เทวดา นางฟ้า สัตว์หิมพานต์ ปลา และภาพจากเรื่องราวในวรรณคดี ซึ่งนิยมแกะสลักจากเรื่องรามเกียรติ์ จากนั้นจึงนำไปประกอบกับหยวกที่เป็นล่ายชุด โดยวางเครื่องสดที่แกะสลักไว้กึ่งกลางของหยวก และประกอบโดยการวางภาพแกะสลักตามฐานานุศักดิ์ของภาพ ดังนี้ “ส่วนรัตเกล้า” จำลองว่าเป็นสรวงสวรรค์ เครื่องสดที่แกะสลักใช้ประกอบส่วนรัตเกล้านี้จึงเป็นรูปเทวดา นางฟ้า หรือสิ่งที่อยู่บนฟ้า แต่ก็แบ่งแยกตามการใช้งานอีก เช่น งานมงคลใช้ล่ายเทพพนมที่ถือเป็นการอวยพร หรืออาจใช้ล่ายราหูอมจันทร์ สุครีพหักฉัตร หรือล่ายเมขลาภิรมสุรหากเป็นงานอวมงคล เช่นงานศพ ก็ใช้เป็นภาพแกะสลักรูปพระมาตุลี ซึ่งถือเป็นผู้นำพาวิญญาณ “ส่วนเสา” จำลองว่าเป็นป่าหิมพานต์ ส่วนนี้จะใช้เครื่องสดสลักเป็นสัตว์ในป่าหิมพานต์มาตกแต่ง โดยจะเลือกสัตว์ที่มีลำตัวยาว เช่น มังกร เหา ปักษานาค เป็นต้น “ส่วนเรือนไฟ” ตกแต่งด้วยรูปสลักเป็นภาพจากวรรณคดีต่าง ๆ “ส่วนฐาน” จำลองมาจากมหานทีสีทันดร ส่วนนี้จะถือเป็นน้ำ ฉะนั้นภาพที่ใช้ประดับคือรูปปลา

ภาพการประกอบหยวกเป็นบุษบกตามขนบโบราณ
ที่มา คุณทวีศักดิ์ ห่วงจันทร์

<https://web.facebook.com/profile.php?id=100001438730365> ค้นเมื่อ 10 พฤศจิกายน 2559

แต่เดิมศิลปะการแทงหยวกมักนำไปใช้ประโยชน์ในการประดับตกแต่งในงานพิธีกรรมทางศาสนาเป็นหลัก ทั้งงานมงคล และงานอวมงคล นอกจากนี้หยวกยังถือเป็นเครื่องประกอบชั้นยศสำหรับงานที่เกี่ยวข้องกับพระราชพิธี แต่ในปัจจุบันความนิยมในการใช้หยวกประดับตกแต่งก็ลดน้อยลงจนแทบจะไม่มีใครรู้จักศิลปะแขนงนี้ งานที่เคยใช้หยวกประดับตกแต่งก็เปลี่ยนแปลงมาเป็นการใช้วัสดุที่มีความคงทนและสะดวกสบายในการจัดเตรียมมากกว่า เช่นในงานศพปัจจุบันก็มีเตาเผาถาวร ไม่ต้องสร้างเมรุชั่วคราวอีก การประดับตกแต่งเมรุด้วยหยวกจึงไม่มีความจำเป็นอีกต่อไป แม้การใช้หยวกประดับตกแต่งในรูปแบบเดิมที่พบเห็นได้น้อยลง แต่ช่างแทงหยวกในปัจจุบันก็มีความคิดสร้างสรรค์ในการประยุกต์ศิลปะการแทงหยวกมาใช้กับสิ่งต่าง ๆ รอบตัว เพื่อเป็นการเผยแพร่ศิลปะการแทงหยวกให้เป็น

ที่รู้จัก และเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ด้วย เช่น นำไปประดับตกแต่งสถานที่จัดการประชุม ตกแต่งป้ายชื่อ การนำหอยกไปประดับกระเบื้อง นำไปประดิษฐ์เป็นโคมไฟหรือเชิงเทียน เป็นต้น

การดำรงอยู่ของศิลปะการแทงหยวกก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการซึ่งอยู่แวดล้อม ปัจจัยหลายประการที่จะทำให้ศิลปะการแทงหยวกสูญหายไป แต่ก็ยังมีปัจจัยอีกบางประการที่มีผลให้ศิลปะการแทงหยวกยังคงดำรงอยู่ต่อไปได้ แต่อาจต้องมีการปรับเปลี่ยนลักษณะบางอย่างไปบ้าง เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไป ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย และผลกระทบที่มีต่อศิลปะการแทงหยวกก็แตกต่างกันออกไปเช่นกัน แต่ปัจจัยที่มีผลมากที่สุดคือการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย ศิลปะการแทงหยวกลดน้อยลงไปมาก เนื่องจากช่างฝีมือล้มหายตายจากกันไป การสืบทอดสู่คนรุ่นใหม่ก็ไม่มีมาก ศิลปะการแทงหยวกจึงเป็นที่รู้จักน้อยลงกว่าเดิมมาก อีกทั้งพื้นที่การปลูกกล้วยตานีก็มีลดน้อยลง ทำให้ต้นกล้วยที่เหมาะสมจะใช้ในการแทงหยวกลดน้อยลงไปด้วย ประกอบกับการเผาศพในสมัยใหม่ไม่ใช่เมรุลอยเหมือนเมื่อก่อน เมื่อมีศพจึงมักตอกไม้หรือวัสดุอื่นที่มีความคงทนกว่าหอยกในการประดับ และอีกปัจจัยหนึ่งคือประเพณีบางอย่างที่เคยใช้การแทงหยวกประดับก็เริ่มสูญหายไปแล้ว เช่น ประเพณีโกนผมจุกโกนผมไป เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมาก็เป็นเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยทั้งสิ้น

การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดศิลปะการแทงหยวก

หากจำแนกองค์ประกอบของการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดศิลปะการแทงหยวก ตามความหมายของ “การสื่อสาร” แล้วจะประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการ คือ ผู้ส่งสาร (Source) สาร (Message) สื่อหรือช่องทางการสื่อสาร (Channel) และ ผู้รับสาร (Receiver) เมื่อวิเคราะห์แต่ละองค์ประกอบทำให้ผู้วิจัยได้พบมิติในการถ่ายทอดศิลปะการแทงหยวกด้วยการสื่อสาร ดังนี้

1. ผู้ส่งสาร (Source) ผู้เป็นแหล่งต้นตอของ

สาร ได้แก่ครูช่างแทงหยวกในยุคสมัยต่าง ๆ ทั้งครูในสมัยโบราณที่ถ่ายทอดวิชาความรู้มาสู่ครูช่างในรุ่นปัจจุบัน และครูช่างปัจจุบันที่ถ่ายทอดความรู้แก่ลูกศิษย์และบุคคลทั่วไปที่สนใจ ครูช่างแทงหยวกทั้งกลุ่มช่างชุมชนปลายบาง นนทบุรี และกลุ่มช่างชุมชนวัดจำปา เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ มีคุณสมบัติของการเป็นผู้ส่งสารที่ดี เนื่องจากมีความสามารถและความรู้จริงในเรื่องที่พูด มีบุคลิกลักษณะที่ดีทั้งภายในและภายนอก และมีเจตนาารมณ์ในการส่งสารที่ดี ซึ่งสะท้อนออกมาทางสีหน้า แววตา และน้ำเสียงขณะทำการสื่อสาร

2. สาร (Message) ในการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดศิลปะการแทงหยวก ผู้ส่งสารหรือครูช่างแทงหยวกมีวัตถุประสงค์ในการสื่อสาร 2 ประเภทด้วยกัน ได้แก่ สื่อสารเพื่อแจ้งให้ทราบ (To Inform) เป็นการสื่อสารเพื่อให้ศิลปะการแทงหยวกเป็นที่รู้จักของคนในวงกว้างมากขึ้น และเพื่อให้การศึกษา (To Educate) คือเป็นการถ่ายทอดความรู้เรื่องการแทงหยวกให้ผู้รับสารเกิดทักษะ สามารถในการแทงหยวกได้ด้วยตัวเอง เพื่อให้การสื่อสารในการถ่ายทอดศิลปะการแทงหยวกมีความชัดเจน และง่ายต่อการทำความเข้าใจของผู้รับสาร ผู้ส่งสารจึงต้องเลือกประเด็นที่จะสื่อ ประเด็นที่ถูกเลือกมาสื่อสารจึงมีดังนี้

ประเด็นที่ 1 การบอกเล่าความเป็นมาเบื้องต้นของศิลปะการแทงหยวก

ประเด็นที่ 2 ความเป็นมาของกลุ่มช่างแทงหยวกในชุมชน

ประเด็นที่ 3 ประเภทของศิลปะการแทงหยวกที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ประเด็นที่ 4 ขนบธรรมเนียมของการประกอบหยวกเป็นบุษบกตามคติความเชื่อของการจำลองเขาพระสุเมรุ

ประเด็นที่ 5 ประโยชน์ใช้สอยจากศิลปะการแทงหยวก

ประเด็นที่ 6 ลวดลายพื้นฐานที่ใช้ในการแทงหยวก

ประเด็นที่ 7 ลวดลายและเอกลักษณ์เฉพาะตัวของช่างในชุมชน

ประเด็นที่ 8 วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการแทงหยวก
ประเด็นที่ 9 การคิดสรรและจัดเตรียมวัสดุต่าง ๆ
ประเด็นที่ 10 ขั้นตอนการแทงหยวกอย่างละเอียด
ประเด็นที่ 11 เทคนิคและเคล็ดลับที่จะช่วยให้สามารถแทงหยวกได้รวดเร็วและได้ลวดลายตามที่ต้องการ
ประเด็นที่ 12 วิธีการแกะสลักเครื่องสดประกอบหยวก

การจัดเรียงสารของช่างชุมชนวัดจำปาในการถ่ายทอดศิลปะการแทงหยวกเพื่อเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักนั้น ประเด็นที่จะถูกนำเสนอได้แก่ประเด็นที่ 1-5 และหากกลุ่มผู้รับสารมีความสนใจในการแทงหยวกมากและต้องการความรู้ที่ลึกซึ้งขึ้น ประเด็นที่ 6-8 ก็จะถูกนำเสนอในการสื่อสารครั้งนั้น ๆ แต่หากเป็นการสื่อสารเพื่อให้ผู้รับสารเกิดทักษะและสามารถสร้างผลงานการแทงหยวกได้ด้วยตนเอง การสื่อสารก็จะครอบคลุมประเด็นด้านบนทั้งหมด

3. สื่อ หรือช่องทางการสื่อสาร (Channel) คือ ช่องทางที่นำสารผ่านจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร ซึ่งในการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดศิลปะการแทงหยวกให้เป็นที่รู้จักในวงกว้างขึ้นและการเผยแพร่เพื่อให้ผู้รับสารเกิดความรู้และทักษะในการสร้างสรรค์ผลงานแทงหยวก ครูช่างแทงหยวกก็มีการเลือกใช้สื่อได้หลากหลายประเภท ดังนี้

- สื่อบุคคล ครูช่างแทงหยวกซึ่งมีความรู้และความชำนาญเกี่ยวกับศิลปะการแทงหยวกเป็นอย่างดีสามารถใช้ตนเองเป็นสื่อในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ได้ โดยการพบปะ พูดคุย สาธิตการแทงหยวกให้ชม และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคคลอื่นที่มีความสนใจและต้องการทราบรายละเอียดของศิลปะการแทงหยวก จนผู้รับสารเกิดความเข้าใจและรู้จักศิลปะการแทงหยวกมากขึ้น นอกจากนี้จะทำให้ศิลปะการแทงหยวกเป็นที่รู้จักแล้วการใช้สื่อบุคคลยังช่วยให้ครูช่างแทงหยวกเป็นที่รู้จักมากขึ้นด้วย ทั้งความที่เป็นคนรู้จักกัน เป็นเครือญาติกัน เป็นคนในชุมชนเดียวกัน ทำให้ชื่อเสียงของครูช่างแทงหยวกแพร่ออกไปในวงกว้างได้จากการพูกกัน

ปากต่อปาก เป็นเหตุที่ทำให้ครูช่างแทงหยวกยังคงมีงานเข้ามาอย่างต่อเนื่องได้

- สื่อกิจกรรม การใช้สื่อกิจกรรมในการเผยแพร่ศิลปะการแทงหยวกให้เป็นที่รู้จักมีความคล้ายคลึงกับการใช้สื่อบุคคล แต่แตกต่างกันตรงที่มีบรรยายภาพของกิจกรรมประกอบด้วย ซึ่งกิจกรรมนี้ก็จะส่งเสริมให้ผู้รับสารและผู้ส่งสารมีประเด็นในการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเรียนรู้ในหัวข้อที่ชัดเจนกว่าการใช้บุคคลที่เป็นเพียงการสนทนากันเท่านั้น โดยข้อดีและข้อจำกัดของสื่อกิจกรรมก็มีความคล้ายคลึงกับข้อดีและข้อจำกัดของสื่อบุคคลด้วย ตัวอย่างกิจกรรมที่มีการถ่ายทอดศิลปะการแทงหยวกแฝงอยู่ เช่น งานพิธีพระราชทานเพลิงศพ หรืองานศพ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวิถีชุมชน แต่ในการถ่ายทอดศิลปะการแทงหยวกในยุคปัจจุบัน กิจกรรมที่ใช้เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดนั้นแปรเปลี่ยนไปตามยุคสมัย กิจกรรมหรืองานพิธีกรรมทางศาสนาที่ใช้ศิลปะการแทงหยวกมีลดน้อยลงมาก กิจกรรมที่ใช้การแทงหยวกในยุคนี้จึงเป็นการประยุกต์กิจกรรมขึ้นมาใหม่ เช่น งานแสดงผลงานนักเรียน กิจกรรม Workshop งานแทงหยวก เป็นต้น

- โทรทัศน์ เป็นสื่อสาธารณะที่ค่อนข้างมีอิทธิพลต่อผู้รับสารในวงกว้าง ครูช่างแทงหยวกซึ่งเป็นผู้ส่งสารสามารถใช้สื่อโทรทัศน์ในการเผยแพร่ศิลปะการแทงหยวกให้เป็นที่รู้จักได้ ซึ่งบางครั้งสื่อโทรทัศน์ที่ใช้อาจไม่จำเป็นต้องเป็นโทรทัศน์ช่องใหญ่เสมอไป อาจเป็นช่องของชุมชนหรือจังหวัดก็ได้ ยิ่งเมื่อเข้าสู่ยุคทีวีดิจิทัล ช่องรายการต่าง ๆ ก็มีให้เลือกมากมายตามไปด้วย ตัวอย่างรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับศิลปะการแทงหยวก เช่น รายการ 108 Living ตอน “ชวนเที่ยว เกาะศาลเจ้า ชุมชนท้องถิ่น วิถีถิ่น ตลิงชัน” ออกอากาศทางช่อง 5 เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2558 รายการครวัคริตงานหลัก ตอน “ชุมชนเกาะศาลเจ้า” ออกอากาศทางช่อง 3 เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2557 และ รายการ Lineกนก ตอน “ลมหายใจสุดท้ายของชุมชน ชุมชนวัดจำปา ชนบทในเมืองหลวง” ออกอากาศทางช่อง NationTV เมื่อเดือน

ตุลาคม 2557 เป็นต้น

- วิทยุกระจายเสียง เป็นสื่อที่ครอบคลุมพื้นที่ได้กว้างขวางที่สุด ทั้งนี้เพราะคลื่นวิทยุสามารถแพร่กระจายไปทั่วทุกทิศทางสามารส่งข่าวสารได้รวดเร็วและเป็นสื่อที่มีราคาถูก แต่การถ่ายทอดศิลปะการแหงหยวกให้เป็นที่ยึดจับของประชาชนผ่านสื่อวิทยุทำได้ค่อนข้างยาก เนื่องจากวิทยุถ่ายทอดได้แต่เสียง ไม่สามารถถ่ายทอดภาพให้ผู้รับสารเห็นได้ และไม่สามารถเห็นปฏิกริยาตอบกลับของผู้รับสารได้ในทันที

- สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อสิ่งพิมพ์มีหลายลักษณะ แต่ทั้งหมดก็จะมาในรูปแบบของตัวหนังสือและภาพประกอบ สื่อสิ่งพิมพ์ให้ทั้งสาระ ความรู้ และความบันเทิง แก่ผู้อ่านหรือผู้รับสารได้ การเผยแพร่ศิลปะการแหงหยวกผ่านสื่อสิ่งพิมพ์มีด้วยกัน 2 ลักษณะใหญ่ ๆ ได้แก่ การเผยแพร่ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีลักษณะเป็นสื่อมวลชน และสื่อสิ่งพิมพ์ที่เป็นเอกสารวิชาการ

- สื่อออนไลน์ หรือสื่อดิจิทัลที่เป็นเครื่องมือในการปฏิบัติการทางสังคม เพื่อใช้สื่อสารระหว่างกันในเครือข่ายทางสังคมผ่านทางเว็บไซต์และโปรแกรมประยุกต์บนสื่อใดๆ ที่มีการเชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ต โดยเน้นให้ผู้ใช้ทั้งที่เป็นผู้ส่งสารและผู้รับสารมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ ในการผลิตเนื้อหาขึ้นเอง ในรูปแบบของข้อมูล ภาพ เสียง และภาพเคลื่อนไหว ประเภทของสื่อสังคมออนไลน์ มีด้วยกันหลายชนิด ขึ้นอยู่กับลักษณะของการนำมาใช้ ซึ่งการเผยแพร่ศิลปะการแหงหยวกผ่านสื่อออนไลน์ก็สามารถทำได้หลายรูปแบบทั้ง Weblogs, Social Networking, Online Video เป็นต้น

- แอปพลิเคชันไลน์ เมื่อครูช่างแหงหยวกใช้แอปพลิเคชันไลน์ในการสื่อสารกับผู้ที่ต้องการเรียนรู้ศิลปะการแหงหยวก หรือที่ครูช่างแหงหยวกเรียกว่า “ลูกศิษย์” เนื่องจากการถ่ายทอดศิลปะการแหงหยวกมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสื่อสารกันแบบเห็นหน้า แต่ด้วยข้อจำกัดด้านระยะทางจึงทำให้ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารไม่สามารถมาพบหน้ากันได้ในทุกครั้งที่เกิดกระบวนการเรียนการสอน ดังนั้นจึงนำแอปพลิเคชันไลน์เข้ามาช่วย โดยลูกศิษย์จะต้องมาพบครูช่างแหง

หยวกก่อนในครั้งแรก ๆ เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับหัวใจสำคัญของการแหงหยวกและฝากตัวเป็นศิษย์เมื่อถึงขั้นฝึกมือหรือการวาดลวดลายที่ใช้แหงหยวกลงบนกระดาษก่อนเพื่อให้เกิดความชำนาญ ก็จะเป็นการเรียนการสอนผ่านทางไลน์ โดยครูช่างจะแหงหยวกจะมอบหมายงานให้ในไลน์ว่าจะต้องฝึกเขียนลายอะไรลงในกระดาษ เป็นจำนวนเท่าไร เมื่อลูกศิษย์วาดลายที่ได้รับมอบหมายแล้วก็จะถ่ายรูปผลงานและส่งให้ครูตรวจผ่านแอปพลิเคชันไลน์ เมื่อครูตรวจงานแล้วมีข้อเสนอแนะใด ๆ ก็สามารถบอกให้แก่ลูกศิษย์ทราบได้ในทันที ส่วนในขั้นการลงมือแหงหยวกจริงลูกศิษย์จำเป็นต้องมาพบครูแล้วเรียนจากครูโดยตรงเมื่อลูกศิษย์แหงหยวกด้วยตัวเองเป็นแล้ว

4. ผู้รับสาร (Receiver) คือ บุคคล กลุ่มคน หน่วยงาน องค์กร ที่อยู่ปลายทางของการสื่อสาร ซึ่งในกรณีนี้ผู้รับสารแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ บุคคลที่อยู่ในชุมชนที่ยังคงมีศิลปะการแหงหยวกเหลืออยู่ และอีกกลุ่มหนึ่งคือบุคคลที่ไม่ได้อยู่ในชุมชน และจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้รับสารเกี่ยวกับศิลปะการแหงหยวกในแง่มุมต่าง ๆ ก็ทำให้ผู้วิจัยได้ความคิดเห็นที่น่าสนใจ ดังนี้

- กลุ่มผู้รับสารมีทั้งรู้จักการแหงหยวกมาบ้าง และไม่รู้จักรการแหงหยวกเลย แต่เมื่อได้รับการถ่ายทอดศิลปะการแหงหยวกจากครูช่างแหงหยวกแล้วก็ทำให้มีความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น และรับรู้ว่าศิลปะการแหงหยวกเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ทรงคุณค่าของไทย

- แม้ว่าสังคมเปลี่ยนแปลงไปมาก ความนิยมในการใช้แหงหยวกก็ลดน้อยลง พื้นที่การปลูกกล้วยตานีก็น้อยลง แต่ศิลปะการแหงหยวกจะสามารถดำรงอยู่ได้ต่อไปหรือไม่นั้นก็ขึ้นอยู่กับความเอาใจใส่ของทุกคน ไม่ว่าจะเป็นคนในชุมชนที่มีการแหงหยวกอยู่หรือไม่ก็ตาม

- การแหงหยวกสามารถปรับเปลี่ยน ประยุกต์ หรือต่อยอดได้ หากมองว่าแหงหยวกเป็นวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการประดับตกแต่งเพื่อให้เกิดความสวยงาม โดยไม่จำเป็นต้องใช้ศิลปะการแหงหยวกกับงานพิธีกรรมทางศาสนาก็ได้ แต่อย่างไรก็ไม่ควรละเลยขนบของการแหงหยวกที่มีมาแต่โบราณ

• การสื่อสารสำคัญและจำเป็นมากต่อการดำรงอยู่ของ ศิลปะการแทงหยวก เพราะที่ผ่านมามีศิลปะการแทง หยวกดำรงอยู่ได้ด้วยวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่ รุ่น ซึ่งวิธีการถ่ายทอดก็ใช้การสื่อสารเป็นสำคัญ และ หากต้องการให้ศิลปะการแทงหยวกยังคงดำรงอยู่ก็ จำเป็นต้องสอนให้แก่คนรุ่นต่อไป ซึ่งก็จำเป็นต้องใช้ การสื่อสารอยู่ดีไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารแบบเห็นหน้า กันโดยตรงระหว่างครูช่างแทงหยวกและผู้สนใจ หรือ จะเป็นการสื่อสารผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ โทรทัศน์ วิทยุ อินเทอร์เน็ต หรือสื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ

การดำรงอยู่ของศิลปะการแทงหยวกและการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดศิลปะการแทงหยวกว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นจนไม่สามารถแยก ออกจากกันได้ หากต้องการอนุรักษ์ศิลปะการแทง หยวกให้สามารถดำรงอยู่คู่กับสังคมไทยไปได้ก็จะต้อง มีการถ่ายทอดผ่านการสื่อสาร แต่การสื่อสารก็มีหลากหลายรูปแบบ หากใช้สื่อบุคคลในการสื่อสารเพียง อย่างเดียวศิลปะการแทงหยวกก็มีโอกาสสูญหายไป ตามกาลเวลาได้มาก แต่หากใช้สื่ออื่น ๆ ผสมผสาน กับสื่อบุคคล โอกาสที่ศิลปะการแทงหยวกจะเป็นที่ รู้จักก็มีโอกาสมากขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

ความหมายของงานแทงหยวก

จากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน (2542) และเอกสารของคณะกรรมการเอกลักษณ์ ชาติ (2525: 55) ได้ให้ความหมายของการแทงหยวก ไว้ว่า เพื่อสลักลวดลายประดับเชิงตะกอนในการ เผาศพ และประกอบหยวกตามรูปจิตกาธาน

การสัมภาษณ์ครูช่างแทงหยวกทั้ง 2 ท้องที่ ได้ข้อสรุปตรงกันว่างานแทงหยวก ใช้ได้ทั้งงานมงคล และงานอวมงคล จึงแตกต่างจากคำนิยามใน พจนานุกรม และคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ และประดิษฐ์ ยุวพุทกะ (2549: ม.ป.น.) แต่สอดคล้อง กับมโน พิสุทธิรัตนานนท์ (2539: 49) และสุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2542: 8423) ที่ให้ความเห็นว่า งานแทง หยวกเป็นศิลปะพื้นบ้านที่ใช้ทั้งงานมงคลและ

อวมงคล ประดับตกแต่งชั่วคราวโดยเอากากกล้วยมา แทะจนลวดลายตกแต่งสถาปัตยกรรมบางประเภท เช่น เเบญจนาในพิธีรดน้ำ เเรือพระ ชุ่มประตู่ หรือประดับ โลงศพ เป็นต้น

ลวดลายและวิธีการแทงหยวก

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ครูช่างแทง หยวกทั้ง 2 พื้นที่ มีวิธีการแทงหยวกและลวดลายทั้ง ที่เหมือนกันและต่างกัน คุณทวีศักดิ์ หว่างจันทร์ ครู ช่างแทงหยวกวัดจำปาสี่บทอดฝีมือจากช่าง ราชสำนักจะมีการแกะสลักเครื่องสดประกอบการ แทงหยวก ด้วยการแกะ มัน มะละกอ ฟักทอง และ การใช้กลลวดลายจากพิมพ์ถมโลหะประกอบ ขณะที่ คุณบุญชู แก้วเหลือง ใช้การแรลย ลงสี และประดับ ด้วยกระดาษสีให้สวยงามยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ น. ณ ปากน้ำ (2530: 134) ประดิษฐ์ ยุวพุทกะ (2549: ม.ป.น.) เก่งกาจ ต้นทองคำ (2546: 84) ดวงจันทร์ สุ สุทธิ์ (2551: 65) ที่กล่าวถึงการแทงหยวกว่า มักจะ ใช้เครื่องสด อาทิ เช่น มัน หรือมะละกอ แกะเป็น ดอกไม้ และดอกดวงต่าง ๆ

ในเรื่องลวดลายในการแทงหยวกที่แตกต่าง กันไปตามท้องถิ่นและมีมือช่างแทงหยวก สอดคล้อง ป.มหาพันธ์ ที่กล่าวว่า ลายที่ใช้ในการแทงหยวกมีลาย ที่เหมือนกันทุกท้องที่และลายที่แตกต่างกันในแต่ละ ท้องถิ่น เช่น ลวดลายของคุณทวีศักดิ์ หว่างจันทร์ จะ แทงหยวกตามศักดิ์ของผู้วายชนม์ เน้นเขาพระสุเมรุ ป่าหิมพานต์ ท้องฟ้า ขณะที่คุณบุญชู แก้วเหลือง จะ ใช้ลวดลายดั้งเดิมและประดิษฐ์ลายใหม่ซึ่งสังเกตและ ประยุกต์จากสถานที่รอบตัว เช่น หน้าบันโบสถ์ เป็นต้น

กระบวนการสืบทอดงานแทงหยวก

จากการสัมภาษณ์ครูช่างแทงหยวก 2 พื้นที่ ชุมชนวัดจำปา มีการสืบทอดแบบสายตระกูล คือ คนในตระกูล และแบบสืบทตระกูล คือ ผู้ฝากตัวเป็น ศิษย์ ซึ่งเป็นชายเท่านั้น ขณะที่ชุมชนปลายบาง สืบทอดโดยฝากตัวเป็นศิษย์ได้ทั้งหญิงและชาย ซึ่ง

สอดคล้องกับภัทรพร เนาวรัตน์ธนากร (2557: 21) และวีระ ขำดวง (2551: 32) ที่ว่า กระบวนการถ่ายทอดความรู้ผู้มีประสบการณ์มากกว่าเป็นผู้สอนให้ สิ่งที่เราเรียนรู้เป็นอาชีพที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ นอกจากนั้นได้ถ่ายทอดให้กับผู้สนใจอื่น ๆ ด้วย

การอนุรักษ์กับการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย

การใช้งานศิลปะการแทงหยวกในปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมตามยุคสมัยจากการใช้งานแทงหยวกในงานพิธีการ งานศพในราชสำนักหรือผู้เป็นใหญ่ในบ้านเมืองมีการดัดแปลงศิลปะงานแทงหยวกไปใช้ในการตกแต่งสถานที่จัดประชุม หรืองานต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ วัฒนะ จุฑะวิภาต (2537: 47-50) ที่กล่าวว่า แนวทางการอนุรักษ์อาจทำได้โดยอนุรักษ์ให้คงตามสภาพเดิมไว้ เพื่อให้คนรุ่นหลังเห็นคุณค่า และประยุกต์การใช้ให้เหมาะสมกับยุคสมัย เพื่อส่งเสริมให้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย และถ่ายทอดความงามของศิลปะพื้นบ้าน

ในประเด็นของ วัฒนะ จุฑะวิภาต นี้ งานแทงหยวกของคุณทวีศักดิ์ ห่วงจันทร์ ยึดมั่นในแนวทางแรก คือ คงตามสภาพเดิม ขณะที่คุณบุญชู แก้วเหลือง ยึดแนวทางที่สองคือประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับยุคสมัยซึ่งงานของคุณบุญชู แก้วเหลือง สอดคล้องกับงานวิจัยของนุชจรินทร์ ทับทิม (2553) และสุจิตรา เปลี่ยนรุ่ง (2553) ที่ว่าการสืบทอดอัตลักษณ์มีทั้งที่ธำรงรักษาและต่อรองรับปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัย

การวิเคราะห์ผู้ส่งสาร – ครูช่างแทงหยวก

ผลจากการวิจัย เพศของครูช่างแทงหยวกจะมีแต่เพศชายเท่านั้น เนื่องจากงานแทงหยวกจำเป็นต้องปีนมณฑป หรือนั่งร้าน และต้องใช้พละกำลังมากในการแบกต้นกล้วยและทำงานทั้งกลางวันและกลางคืนให้เสร็จทันเวลา คุณทวีศักดิ์ ห่วงจันทร์ และคุณบุญชู แก้วเหลือง ล้วนมี ครูเป็นเพศชาย และถ่ายทอดให้กับศิษย์เพศชายทั้งสิ้น อีกทั้งประเด็นความ

เชี่ยวชาญ และความน่าเชื่อถือของคุณทวีศักดิ์ และคุณบุญชู กว่าจะมาเป็นครูช่างแทงหยวก ต้องบ่มเพาะความชำนาญ และสร้างความน่าเชื่อถือมาเป็นระยะเวลายาวนานจนเป็นที่ยอมรับ ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีแบบจำลองการสื่อสารของ เดวิด เค เบอร์โล (1960) และแมครอสกีลาร์สันและแนปป์ (1971: 81-82) ซึ่งอธิบายความเป็นผู้รู้ ความตั้งใจ ความคล่องตัว ซึ่งมีปรากฏในตัวครูช่างแทงหยวก ทั้งสองท่านเป็นที่ประจักษ์ชัด

การเลือกประเด็นสารที่นำเสนอผ่านศิลปะงานแทงหยวก

คุณบุญชู แก้วเหลือง ครูช่างแทงหยวกชุมชนปลายบาง นนทบุรี เน้นเป้าหมายคนในชุมชน มุ่งให้คนรุ่นใหม่สามารถสืบสานศิลปะงานแทงหยวกให้ดำรงอยู่ต่อไปมากกว่าการเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จัก จึงร่วมมือกับคุณสมภัทร ปิ่นเย็น ในการนำศิลปะการแทงหยวกเข้าฝึกปฏิบัติเป็นกิจกรรมในโรงเรียนวัดสุนทรธรรมิการาม ขณะที่คุณทวีศักดิ์ ห่วงจันทร์ ครูช่างแทงหยวกชุมชนวัดจำปา กรุงเทพมหานคร เพิ่มเป้าหมายเป็นคนในชุมชนและนอกชุมชนประกอบกับวัดจำปาเป็นแหล่งท่องเที่ยว จึงมุ่งเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักความเป็นมา ประเภทศิลปะ ขนบธรรมเนียมและลวดลายขั้นตอนการแทงหยวกผ่านสื่อหลายช่องทาง เช่น เว็บไซต์ และ รายการโทรทัศน์

ประเด็นคุณทวีศักดิ์ ชุมชนวัดจำปานี้ สอดคล้องกับภัทรพร เนาวรัตน์ธนากร (2557: 21) เรื่องการสื่อสารเพื่อธำรงรักษา องค์กรชุมชนมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการติดต่อสื่อสารผ่านสื่อต่าง ๆ เพื่อสร้างจิตสำนึกอนุรักษ์ และสืบทอดต่อคนภายในและภายนอกชุมชน

ส่วนวิธีการของคุณสมภัทร ปิ่นเย็น ซึ่งเป็นที่ปรึกษาผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสุนทรธรรมิการามด้วย ได้นำศิลปะการแทงหยวกเข้าไปเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรงานศิลปะของโรงเรียน เพื่ออนุรักษ์และถ่ายทอดศิลปะการแทงหยวกให้อนุชนรุ่นหลังเรียนรู้ต่อไป สอดคล้องกับจารุวรรณ ขำเพชร (2549: 77)

เรื่องการจัดหลักสูตรเพื่อสืบสานภูมิปัญญาศิลปะปูนปั้น และดวงจันทร์ สุสุทธิ (2551: 65-71) ที่นำศิลปะการแทงหยวกจัดทำเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตร ภูมิปัญญาท้องถิ่น และบริการวิชาการแก่หน่วยงานอื่น

การเลือกช่องทางการสื่อสารศิลปะงานแทงหยวก

คุณทวีศักดิ์ หวางจันทร์ เลือกช่องทางสื่ออื่นนอกเหนือจากสื่อบุคคลคือครูช่างแทงหยวกเอง โดยใช้โดยใช้การสาธิตการแทงหยวก การถ่ายทอดผ่านเว็บไซต์ เพสบุ๊ค และรายการโทรทัศน์หลายช่อง เพื่อถ่ายทอดศิลปะการแทงหยวก ซึ่งสอดคล้องกับพรสิทธิ์ พัฒนานุรักษ์ (2531: 34) ที่ว่าการใช้ช่องทางที่เหมาะสมจะทำให้การสื่อสารบรรลุประสิทธิผล นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับสุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์ (2533: 20) ที่ว่าการถ่ายทอดความรู้ในแต่ละครอบครัวมีการจัดระบบงานความรับผิดชอบแก่สมาชิกในครอบครัวแต่ละคนตามความสามารถ (เพศชาย ตัดต้นกล้วย แทงหยวก ประกอบหยวก เพศหญิง สลักเครื่องสด) และถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนผ่านการปฏิบัติและความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ในชุมชนเกิดเป็นวัฒนธรรมของชุมชนในองค์กรวม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

- แม้การสื่อสารผ่านสื่อบุคคลจะมีประสิทธิภาพสูง และสามารถใช้เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยได้ดี แต่การใช้สื่อบุคคลเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอที่จะอนุรักษ์ศิลปะการแทงหยวกหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นอื่น ๆ เอาไว้ได้ จึง

ควรต้องใช้สื่ออื่นผสมผสานด้วย ซึ่งหากใช้สื่อที่มีความเป็นสื่อมวลชนหรือสื่อใหม่ อย่างเช่น อินเทอร์เน็ต ก็จะช่วยทำให้ภูมิปัญญาเหล่านั้นเป็นที่รู้จักมากขึ้น และยังสามารถดึงดูดความสนใจผู้รับสารได้อีกด้วย

- ผู้สนใจสามารถนำแนวทางในการถ่ายทอดและเผยแพร่ศิลปะการแทงหยวกที่งานวิจัยนี้นำเสนอไปปรับใช้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยแขนงอื่น ๆ ได้ เพื่อเป็นการช่วยให้ภูมิปัญญาเหล่านั้นยังคงดำรงอยู่ต่อไปได้

- ผู้สนใจสามารถนำผลการศึกษาจากงานวิจัยนี้ไปใช้เผยแพร่ นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับศิลปะการแทงหยวกในพื้นที่กรุงเทพฯ และนนทบุรีให้แก่เยาวชนและคนรุ่นต่อไป

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยในอนาคต

- ผู้ที่สนใจทำการวิจัยต่อยอดจากงานวิจัยชิ้นนี้อาจทำการวิจัยในประเด็นด้านเอกลักษณ์การแทงหยวกของแต่ละพื้นที่ เพื่อศึกษาว่าศิลปะการแทงหยวกในพื้นที่ต่าง ๆ มีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร มีปัจจัยใดที่เป็นผลทำให้เกิดความแตกต่างนั้นบ้างหรือไม่ อย่างไร โดยใช้งานวิจัยเล่มนี้เป็นตัวแทนเอกลักษณ์การแทงหยวกในพื้นที่เขตตลิ่งชัน และจังหวัดนนทบุรี

- ผู้ที่สนใจทำการวิจัยต่อยอดจากงานวิจัยชิ้นนี้อาจทำการวิจัยเจาะลึกถึงประเด็นเกี่ยวกับการแทงหยวกที่ใช้พระราชพิธีตามโบราณราชประเพณี เพื่อศึกษาเปรียบเทียบถึงรูปแบบ คติความเชื่อ ค่านิยมที่แฝงอยู่ในศิลปะการแทงหยวกระหว่างงานพระราชพิธีในวังและงานของชาวบ้านท้องถิ่น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. (2551) . การจัดการความรู้เบื้องต้นเรื่องการสื่อสารชุมชน. “การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน: ศึกษากรณีงานปูนปั้น จ.เพชรบุรี” โดยขนิษฐา นิลผึ้ง. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2554) . สื่อเก่า สื่อใหม่ ใจเชื่อมร้อย. “การสื่อสารในพิธีกรรม พิธีกรรมในการสื่อสาร”. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2554) . สื่อพื้นบ้านศึกษาในสายตานิเทศศาสตร์. “การใช้และการพัฒนาสื่อพิธีกรรมพื้นบ้าน: มุมมองเชิงนิเทศศาสตร์” กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- การทำอากาศยานแห่งประเทศไทย. (2540) . ช่างสิบหมู่. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์ พลับลิชชิ่ง จำกัด.
- กิตติ ชำนาญเวชกิจ. (2543) . งานแทงหยวก บริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา. สงขลา: ม.ป.ท.
- เก่งกาจ ต้นทองคำ. (2546) . การศึกษาวิเคราะห์ศิลปะพื้นบ้าน: กรณีศึกษาการแทงหยวกในเขตภาคกลาง. ปริญญาโทการศึกษามหาบัณฑิต (ศิลปศึกษา) กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- เกศินี จุฑาวิจิตร. (2542) . การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น. นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์.
- คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2525) . ชีวิตไทย. กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์.
- จรรุวรรณ ข้าเพชร และคณะ. (2549) . งานปูนปั้น. กรุงเทพฯ: ศูนย์วัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- จิรพันธ์ สมประสงค์. (2532) . ศิลปะประจำชาติ ศป. 231. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ดวงจันทร์ สุธุทธิ. (2551) . ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านศิลปะการแทงหยวก จังหวัดเพชรบุรี. สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (ธุรกิจศึกษา) กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- นุชจรินทร์ ทับทิม. (2553) . การสื่อสารอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านวัวลายจังหวัดเชียงใหม่ผ่านกิจกรรมถนนคนเดิน. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ป.มหาจันทร์. (2540) . ศิลปะการฉลุสลักหยวก. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์
- ประมะ สตะเวทิน. (2537) . หลักนิเทศศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่ 8) . กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- ประดิษฐ์ ยุวพุกกะ. (2549) . “การสลักหยวก”. ในโครงการอบรมเสริมสร้างศักยภาพบุคลากรทางด้านศิลปกรรม กิจกรรมที่ 1 การแทงหยวก. นครปฐม: ม.ป.ท.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542. (2546) . กรุงเทพฯ: นานมีบุคส์พับลิเคชั่น.
- พูลสวัสดิ์ มุมบ้านเช่า. (2544) . “ศิลปะการแทงหยวก,” ในภูมิปัญญาทางศิลปะ. กรุงเทพฯ: คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ภัทรพร เนาวรัตน์นากร. (2557) . การสื่อสารเพื่อการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนถนนยมจินดา จังหวัดระยอง. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (นิเทศศาสตร์และนวัตกรรม) คณะนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมจัดการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พรสิทธิ์ พัฒนานุรักษ์. (2551) . “การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ” ในเอกสารการสอนชุดวิชาเสริมประสบการณ์ ผู้นำชุมชน. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- มโน พิสุทธิรัตนานนท์. (2539) . ศิลปะพื้นบ้าน. สงขลา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒภาคใต้.
- ยุพา สภากุล. (2540) . การสื่อสารมวลชน. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ระวีวรรณ ประกอบผล. (2540) . “องค์ประกอบและกระบวนการของการสื่อสาร” ในเอกสารการสอนชุดวิชา

- หลักและทฤษฎีการสื่อสาร. (พิมพ์ครั้งที่ 13) . นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วสันต์ จันทรวงศา และปิยะวรรณ สุจารีตัน.2540. “ช่าง...ช่างอยุธยา...ช่างสลักหยวก” ใน *อยุธยาจรดกโลก* 2540. อยุธยา: สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- วัฒน์ จุฑะวิภาต. (2537) *ศิลปะพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ: กล้วยน้ำไทการพิมพ์.
- วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. 2539. *ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน*. (พิมพ์ครั้งที่4) กรุงเทพฯ: ต้นอ้อแกรมมี.
- วิระ ขำดวง. 2551. *การศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปหัตถกรรมการแทงหยวกเพื่อสร้างรายได้ในครัวเรือนของชุมชนในภาคกลาง*.วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสงขลา. (2549) *การแทงหยวกในจังหวัดสงขลา*. สงขลา: ม.ป.ท.
- สุจิตร์ เปลี่ยนรุ่ง. 2553. *การสื่อสารเพื่อสร้าง ธารรักษา และต่อรองอัตลักษณ์ความเป็นมอญของกลุ่มชาวมอญพลัดถิ่นในประเทศไทยท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุชาดา พงศ์กิตติวิบูลย์. (2551) . *การสืบทอดสื่อพื้นบ้านแทงตุ๊ก จ.จันทบุรี เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน*. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2542) . “*หยวกในวัฒนธรรมภาคใต้*” ในสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่มที่ 17. กรุงเทพฯ: ธนาคารไทยพาณิชย์.
- สุรัชณี เปี่ยมญาติ และคณะ. (ม.ป.ป.). *คู่มือการแทงหยวก*.กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- อนุমানราชชน, พระยา. (2531) . *ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต เกิด-ตาย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- อรรวรรณ ปิลันธน์โอวาท. (2554) . *การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ*. (พิมพ์ครั้งที่ 6) . กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อวยพร พานิช. (2556) .*หลักและการปฏิบัติทางวาทนิเทศ*. คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ.

ระบบออนไลน์

- 108 Living 11-10-2015 : *เกาะศาลเจ้า* จาก www.youtube.com/watch?v=M1atixPnlNa ค้นเมื่อ 12 ธันวาคม 2559
- ครัวครีตงานหลัก | ชุมชนเกาะศาลเจ้า | 30 พ.ย.57 | EP.09 | Part 1/3* จาก <https://www.youtube.com/watch?v=37C545ljbWA> ค้นเมื่อ 12 ธันวาคม 2559
- งานแทงหยวก* จาก research.pbru.ac.th/web/index.php?option=com_content..id...ค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2559.
- งานแทงหยวก (กล้วย) ยิ่งเหยียวยิ่งสืบสานยิ่งทำเงิน - คมชัดลึก* จาก www.komchadluek.net/detail/20151009/214767.html ค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2559.
- งานช่างแทงหยวก | ของดีประเทศไทย - สำนวญโลก* จาก www.nextsteptv.com/khongdee/?p=1154 ค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2559
- งานช่างแทงหยวก* จาก www.watpakung.org ค้นเมื่อ 9 พฤศจิกายน 2559
- งานศิลป์ วิถีถิ่นเกาะศาลเจ้า @ ตลิ่งชัน กรุงเทพฯ* จาก <http://www.painaidii.com/event/event-detail/00002252/lang/e/> ค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2559

- ช่างแทงหยวกคนสุดท้ายแห่งชุมชนวัดจำปา ตลิ่งชัน กรุงเทพฯ จาก www.youtube.com/watch?v=gpnZrxEU1O0&t=415s คั่นเมื่อ 12 ธันวาคม 2559
- ชื่อแหล่งวัฒนธรรม ช่างฝีมือ เขตตลิ่งชัน : การแทงหยวก ชุมชนวัดจำปา จาก http://www.livingculturalsites.com/chapter19_04_01.html คั่นเมื่อ เมื่อ 7 พฤศจิกายน 2559
- ผู้จัดการออนไลน์. จาก <http://www.manger.co.th/Campus> คั่นเมื่อ 20 มีนาคม 2559.
- ทวิศักดิ์ หว่างจันทร์ จาก <https://web.facebook.com/profile.php?id=100001438730365> คั่นเมื่อ 10 พฤศจิกายน 2559
- ลายแทงหยวก จาก www.ronglinethai.blogspot.com คั่นเมื่อ คั่นเมื่อ 9 พฤศจิกายน 2559
- ศิลปะ “แทงหยวก” ความงามแห่งงานมงคล จาก www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=136418667 คั่นเมื่อ 20 มีนาคม 2559.
- ศิลปะการแทงหยวก จาก www.jayofon.blogspot.com คั่นเมื่อ 9 พฤศจิกายน 2559
- ศิลปะการแทงหยวกกล้วย. จาก www.stou.ac.th/study/sumrit/7-58/page2-7-58.html คั่นเมื่อ 20 มีนาคม 2559.
- ศิลปะการแทงหยวก จาก ilwc.aru.ac.th/Contents/ArtCraftThai/ArtCraftThai8.htm คั่นเมื่อ 20 มีนาคม 2559.
- ศิลปะการแทงหยวกของเพชรบุรี - หอสมุดพระราชวังสนามจันทร์ จาก www.snc.lib.su.ac.th/libmedia/e-book/yuak.pdf คั่นเมื่อ 20 มีนาคม 2559.
- ศิลปะลายไทย จาก www.jomjamp.wordpress.com คั่นเมื่อ 9 พฤศจิกายน 2559
- Linenok ตอน ลมหายใจสุดท้ายของชุมชน ช่วงที่ 3 ชุมชนวัดจำปา ชนบทในเมืองหลวง จาก www.youtube.com/watch?v=CnwYg-za2WQ คั่นเมื่อ 12 ธันวาคม 2559
- Nubthong Atiruj Watcharayukholdhorn จาก https://web.facebook.com/nubthong/photos_albums คั่นเมื่อ 10 พฤศจิกายน 2559
- Wanderers: เกาะศาลเจ้า (ภาค 1) จาก www.youtube.com/watch?v=Vzlg3yTm2hE คั่นเมื่อ 12 ธันวาคม 2559

สัมภาษณ์

- ทวิศักดิ์ หว่างจันทร์ และคุณไพฑูรย์ หว่างจันทร์. สัมภาษณ์, 24 กันยายน 2559 และ 27 กันยายน 2559
- บุญชู แก้วเหลือง สมภัทร ปิ่นเย็น และสุปราณี หลักคำ. สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2559 และ 4 ตุลาคม 2559